

Přitažlivost altruismu

Peter Schwartz

Original Title: The Appeal of Altruism
© Peter Schwartz, 2001
Translation © Jiří Kinkor, 2006

Předmluva překladatele

Tato publikace je přepisem a překladem audiozáznamu přednášky Petera Schwartze *The Appeal of Altruism*. Peter Schwartz je předsedou správní rady Ayn Rand Institute v Kalifornii, USA. Audiozáznam byl pořízen v roce 2001. Přepis/překlad z anglického originálu pořídili Jiří Kinkor, Michal Kracík, Jason Adams a Štěpánka Adamsová. Přepis/překlad byl pořízen a je publikován s laskavým souhlasem Petera Schwartze a lze ho volně stáhnout z www.aynrand.cz. Přepis/překlad (ani jakákoli jeho část) nesmí být nijak upravován ani dále kopírován nebo distribuován v elektronické, papírové či jakékoli jiné formě bez výslovného souhlasu držitele práv na tento přepis. Souhlas lze získat na adrese kinkor@aynrand.cz

Veškeré poznámky pod čarou jsou poznámkami překladatelů. Jejich cílem je zvýšit srozumitelnost textu zejména tam, kde českému čtenáři nemusí být úplně zřejmé to, co je samozřejmé pro amerického posluchače, který je navíc ještě seznámen s romány Ayn Randové a s objektivismem. Znalost románu *Zdroj* (The Fountainhead), který lze zakoupit na www.aynrand.cz, je určitě prospěšná pro lepší pochopení zejména některých příkladů uvedených v textu.

Jiří Kinkor, březen 2006

Přitažlivost altruismu

Peter Schwartz

Dobrý večer dámy a pánové,

někteří z Vás se možná domnívali – když viděli název mé přednášky – že mým tématem dnes bude obhajoba altruismu. To by jistě byla památná přednáška, ale ne, já budu hovořit o všeobecné oblibě altruismu, nikoli o tom, že ta obliba je správná.

Začněme otázkou. Které napomenutí skládající se ze tří slov, trojslovné pokárání, jste pravděpodobně slyšeli a slyšíte ve svém životě daleko nejčastěji? Která tři slova jste slyšeli od dětství, slova, jež dohromady tvoří nezpochybňovaný, přitom ale zásadní morální apel v západní společnosti? [Hlasy z publika] Berete mi slova z úst. Ano, ta slova jsou: *nebud' takový sobec*. To jsou ona slova vyjadřující *chybný* názor, který je přitom přijímán s tak naprostou samozřejmostí a univerzálně, že byste sotva našli jiný chybný názor, který by byl více rozšířen. Nenajdete populárnější chybný názor než altruismus. Nikdo ho plně neuplatňuje, nikdo se jím důsledně neřídí, nikdo ho s radostí nepřijímá, ale každý souhlasí s jeho obsahem, s myšlenkou jako takovou. Skutečně kdokoli, koho se zeptáte, od univerzitního profesora po běžného člověka na ulici - všichni vám řeknou, že být sobecký je morálním zlem a obětovat se je morálně ušlechtilé. Člověk, který se vzdá vydělávání peněz, a zasvětil život péči o malomocné, je považován za velmi ctnostného. Pokud ho někdo kritizuje, tak za to, že svou ctnost bere až příliš vážně. V rámci naší kultury se o tom vůbec nediskutuje, vyskytují se sice různé argumenty o té či oné *formě* altruismu, existují různé spory mezi liberály (americká levice - pozn. překl.) a konzervativci o to, zda je důležitější obětovat své sobecké zájmy ve prospěch chudých, nebo Boha nebo ohroženého puštíka západního¹, ale o to, zda sebeobětování je ctnostné, se žádný spor nevede.

Nebudu zde rozebírat filozofické argumenty ve prospěch egoismu, to učinila dostatečně přesvědčivě Ayn Randová. Chci se spíše zabývat argumenty v *neprospěch* altruismu. Za velmi zajímavý považuji onen naprosto všeobecně a všemi zastávaný názor, že altruismus je správný, ačkoli tento názor není ničím podložen. Stačí se podívat a projevy altruismu vidíme všude kolem sebe. Vidíme je v osobních morálních postojích lidí, ve vládní politice, v defenzivních postojích podnikatelů, kteří se omlouvají za to, že vydělávají spoustu peněz, vidíme ji u Michaela Milkena, jenž se nyní věnuje charitativní činnosti, minulý podzim proběhla například kampaň proti zrušení dědické daně, kampaň, v jejímž čele stáli bohatí. „Zrušení daně by učinilo nejbohatší americké rodiny ještě bohatšími a mocnějšími“, hlásala jedna z jejich reklam. Kdo ji sponzoroval? Skupina, jež si dala jméno „Odpovědné bohatství“, a která sama sebe charakterizuje jako „celonárodní síť podnikatelů, investorů a bohatých Američanů z nejbohatších kruhů celé země“. „Domníváme se, že rostoucí ekonomická nerovnost je špatná pro každého, dokonce i pro bohaté“.

Projevy altruismu vidíme v progresivní dani z příjmu, v antimonopolních zákonech, v nedotknutelnosti sociálního zabezpečení a veřejného vzdělání, v regulaci lékařů a nemocnic, v šíření environmentalismu a multikulturalismu. To vše odráží nikým nezpochybňovanou premisu

¹ druh sovy, oblíbený „ohrožený druh“ amerických environmentalistů

altruismu. Premisu, že ty majetné je třeba zmáčknot a postarat se o nemajetné. Je pravda, že altruismus se neuplatňuje důsledně. Lidé si stěžují, nesouhlasí s tím, aby sloužili jako obětní ovce. Protestují proti tomu, aby se altruismus uplatňoval do všech praktických důsledků. Nedělají to však s morálním přesvědčením. Pokud se vzpírají, dělají to neochotně, spíše zdráhavě, jako by si bezmocně povzdechli „bohužel, nejde to, ale co se dá dělat“. Ne protestují s jistotou morálně správného vzdoru. „Musíme se chovat prakticky“, říkají provinile, „nikdo přece není dokonalý“, odpovídají rezignovaně. Mnoho lidí, zejména v Americe, si přesto hluboko v sobě stále ještě nese ducha individualismu, ale jen implicitně, jako obecný přístup k životu, jako víceméně nedefinovaný pocit – nikoli jako vědomě zastávaný morální systém, který by nahrazoval altruismus.

A tohle všechno je dost zvláštní. Vidíme zde základní etický postoj, který je všude a všemi přijímán. Ale proč? Na základě jakého argumentu? Jiné chybné názory, které lidé zastávají, mají alespoň nějaký základ, na první pohled víceméně přijatelný. Například socialismus. Existují ekonomické argumenty ve prospěch socialismu, které lidé předkládají a které je možné vyvrátit. Třeba tvrzení, že jen socialismus je schopen bránit monopolům, udržovat stabilitu ekonomiky, předcházet škodlivým cyklickým výkyvům a ničivým hospodářským depresím. Ale jaké argumenty lze vyvracet, když někdo hájí altruismus? Na základě jakého argumentu se máme vzdávat svých hodnot ve prospěch těch, kdo je nemají?

Je pravda, že altruismus je přitažlivý pro nábožensky smýšlející lidi, křesťanství například vyzývá své věřící, aby milovali ostatní jako sebe sama, aby byli vstřícní k nespravedlnosti a opláceli zlu dobrem, aby se zříkali pozemských radostí, tedy aby byli nesobečtí. A každé náboženství vyzdvihuje sebeobětování v té či oné formě, a koneckonců víra jako taková je fundamentálním a tím nejhlubším aktem sebeobětování, takže náboženský základ a důvod pro altruismus určitě existuje. To však nevysvětluje, proč altruismus široce přijímá i sekulární část společnosti. Nevysvětluje to, proč lidé přijímají altruismus z *nenáboženských* důvodů. Náboženství v naší kultuře zdaleka není přijímáno v takové míře, jako je přijímána doktrína altruismu. Náboženství není v naší společnosti dominujícím faktorem. Jsme si dobře vědomi důležité hradby mezi náboženstvím a politikou. Mezi altruismem a politikou ale žádná taková hradba neexistuje. V naší společnosti je dnes mnoho *nenábožensky* smýšlejících lidí, sotva ale najdeme nějaké *nealtruisty*. Proč?

Je také pravda, že altruismus má jistou přitažlivost z psychologického hlediska, přesněji řečeno souvisí s určitým *typem* psychologie. Altruismus je prostředkem uspokojení tužeb těch, kdo se necítí být schopni zabezpečit vlastní živobytí svým vlastním úsilím, je prostředkem připoutání ostatních k sobě, prostředkem k získání nevydělaného a nezaslouženého prospěchu. Altruismus může být prostředkem usmiřování a udobřování si společnosti, tj. omlouvání se za své vlastní schopnosti prohlašováním, že tyto schopnosti budou využity ve službě lidem, kteří je nemají a zazlívají je těm, kdo je mají. Altruismus může také být prostředkem uspokojování touhy po moci – těch, kteří se snaží zakrýt nedostatek sebeúcty pomocí mocenského ovládnutí ostatních.

To všechno je pravda, ale nevysvětluje to, proč altruismus přijímají i ti, kteří se *necítí* bezmocní, kteří si *nechtějí* nikoho udobřovat, kteří *nechtějí* nikomu vládnout. Ať jsou za přijímáním altruismu jakékoli motivy, nic to nemění na skutečnosti, že altruismus působí na lidi svou *intelektuální* přitažlivostí. Lidé altruismus přijímají, protože si myslí, že je pravdivý. Proč?

Odpovědí nemůže být to, že lidé ještě neobjevili objektivistickou validaci egoismu, tj. odvození života jako měřítka hodnot, nebo rozumu jako nástroje sebezáchovy. Lidé určitě potřebují filozofické inovátory, jakým je např. Ayn Randová, kteří takové principy odvodí, nicméně otázka obhajoby egoismu či neznalosti této obhajoby stále nevysvětluje, proč je altruismus naprosto

převažujícím postojem. Koneckonců, normálním postojem, který je v souladu se zdravým selským rozumem, je egoismus. Samozřejmě odpoví na otázku „měl bych ve svém životě sledovat své hodnoty nebo bych se jich měl vzdávat?“ by nemělo být sebeobětování, ale egoismus. Není to tak, že díky absenci nějakých filozofických argumentů ve prospěch opačného postoje, by lidé měli mít přirozenou, automatickou tendenci chovat se altruisticky. Mělo by tomu přece být přesně naopak. Egoismus by měl být chápán jako přirozený a altruismus jako bizarní, protože právě altruismus člověku říká, aby jednal proti tomu, co jeho život vyžaduje. Právě altruismus je postojem, který by měl vyžadovat nějaký mimořádný argument, kterým by se snažil někoho přesvědčit a získat na svou stranu, avšak žádný takový argument neexistuje, ani normální, ani mimořádný či zvláštní. A přesto je v naší kultuře hluboce zakořeněn, zatímco na egoismus se pohlíží jako na něco výstředního, podivného a ohavného.

Podívejte se, jak lidé vnímají jiné filozofické otázky. Například kapitalismus. Můžete prohlásit, že jste pro svobodnou kapitalistickou společnost, a lidé nezačnou lapat po dechu zděšením, že někdo může zastávat tak neuvěřitelný postoj. Asi s vámi nebudou souhlasit, ale nebudou vaši pozici považovat za naprosto nepochopitelnou. Nebo si vezměte ateismus. Tam platí to samé. Můžete veřejně říci, že nevěříte v boha, a nikdo vás nebude považovat za šílence ani s vámi zacházet jako s vyvrhelem. I na nejhlubší úrovni, na úrovni fundamentální alternativy rozum vs. iracionalita, můžete kategoricky prohlásit, že stojíte na straně rozumu a odmítáte víru, intuici, emocionalismus, a pro ostatní to bude přijatelná pozice. I lidé, kteří s vámi nebudou souhlasit, ji budou považovat za pochopitelnou a srozumitelnou. U egoismu to však neplatí. Postoj k sobectví takový není. Pokud byste kategoricky prohlásili, že jste pro sobectví, úplně se vyloučíte ze sféry přijatelnosti, dokonce ze posunete mimo sféru chápání. Obhajoba egoismu vyvolává stejné reakce jako podpora masového vraždění. Je prostě za hranicemi uvažování, je odpudivá. Lidé nepovažují egoismus za názor, který by duševně zdravý člověk mohl skutečně zastávat. Proč?

A v této chvíli si mnozí z vás jistě myslí, že existuje samozřejmá odpověď: altruismus bývá vykládán jako dobrá vůle a vstřícnost, jako respektování práv ostatních – a proto jej lidé přijímají. Oni ve skutečnosti nesouhlasí s myšlenkou sebeobětování a sebezapření. Ale je tomu opravdu tak? Pokud se altruismus chápe jen jako dobrá vůle vůči ostatním lidem, proč lidé považují sebezapření za ušlechtilé? Proč je v jejich očích Matka Tereza morálním ideálem, zatímco Andrew Carnegie „zlodějským magnátem“² Jestliže se altruismus propaguje jako laskavý přístup, proč jej lidé chápou a vykládají v jeho ničivém, nelaskavém významu - jenž způsobuje, že Bill Gates je trestán za to, že dosáhl příliš velkého úspěchu? A jestliže altruisté propagují respektování práv ostatních, kdo ve skutečnosti respektuje individuální práva více - Matka Tereza nebo Bill Gates? Jinými slovy, altruismus se možná opravdu snaží předstírat, že je něčím, čím není, ale proč lidé jeho skutečný obsah přesto přijímají? Jestliže odmítají to, co altruismus skutečně znamená, a jen díky zmatení věří, že je něčím jiným, proč potom doktrína skutečného sebeobětování, doktrína Ježíše Krista a Ellswortha Tooheyho³, prostupuje celou kulturou? Jestliže tím, co altruisté prosazují, je dobrá vůle, proč lidé stále polykají jed sebeobětování? Proč každý případ skutečného sebeobětování a každý výskyt sebezničujícího zřeknutí se vlastních hodnot není odmítnut? Proč je altruismus tak pevně zakořeněn jako morální východisko?

Částečnou odpověď na tyto otázky lze určitě nalézt ve snaze altruistů schovávat se za něco jiného. Není pochyb o tom, že tu jde o jistou formu maskování pravé podstaty. Používá se zde určitý chyták založený na zahrnování nesourodých jevů pod jeden pojem - něco, čemu Ayn Randová říká

² Andrew Carnegie (1835-1919) byl bohatým americkým průmyslníkem, průkopníkem ocelářství. Nejbohatší američtí průmyslníci 19. století byli lidově nazýváni „robber barons“, což je hanlivé označení vyjadřující rozšířený (ale mylný) názor, že tito velmi bohatí podnikatelé získali svůj majetek nečestně.

³ Ellsworth Toohey, postava z románu Ayn Randové *Zdroj* (The Fountainhead), je filozof propagující kolektivismus a morálku obětování se jednotlivce společnosti.

„pojmový slepenec“ (package-deal). Je to skrytý pokus sloučit dvě *velmi rozdílné* věci, pojmout je dohromady v jeden celek a zamaskovat tak jejich rozdílnost. Ale co přesně je obsahem tohoto zatemnění? Jak se provádí ona manipulace, která vede lidi k samozřejmému přijímání morálního principu, který by měl každého slušného člověka odpuzovat? To je první otázka, kterou se musíme zabývat.

Nyní si položíme druhou, příbuznou otázku. Podívejme se, jak altruisté hájí svůj názor v politických otázkách. Politické otázky závisejí na morálních principech, jsou vlastně jen jistými *typy* morálních otázek, takže co je dobré a špatné v politice, je jen důsledkem toho, co je dobré či špatné v etice. Když stát intervenuje, aby se postaral o „potřebné“, ospravedlněním této politiky je samozřejmě altruismus. A protože altruismus nikdo nezpochybňuje, očekávali bychom, že každé opatření sociálního státu a každý nový případ jeho expanze se bude obhajovat na altruistickém základě. Zdá se však, že tomu tak není. Vezměte si třeba otázku regulace nájemného. Zde stát nařizuje majitelům/pronajímatelům, že nesmějí účtovat více než maximální stanovenou cenu za pronájem svých bytů. Důvodem pro to je zjevně altruismus. Majitelé jsou chamtiví, jde jim jen o zisk. Nájemníci ale bydlení potřebují, a proč by tedy měli být vykořisťováni sobeckými majiteli? Majitelé se musí obětovat ve prospěch nájemníků. Tento argument se k ospravedlnění regulace určitě používá, ale téměř vždy ve spojitosti s ekonomickým argumentem apelujícím na *praktičnost* takové regulace. Znáte přece argument, že pozemky jsou tak vzácné a omezené, že bez regulace nájemného by si majitelé účtovali astronomické částky, které si může dovolit jen elita, a že svobodný, neregulovaný trh by způsobil, že mnoho lidí by muselo spát na ulici, a že regulace činí bydlení dostupnějším. To jsou typické důvody, jimiž se argumentuje.

Nebo si všimněme antimonopolních zákonů. Pravým altruistickým argumentem by zde bylo to, že velké firmy nesmí konkurovat drobným obchodníkům. Malý obchodník má údajně právo nebýt spolknut nějakým nadnárodním řetězcem, který je i tak až příliš bohatý. Být příliš velký znamená být špatný. Ale stejně často se obhájci antimonopolních zákonů navenek zaštiťují poukazem na jejich praktický význam. Tvrdí, že tyto zákony zvyšují efektivnost, podněcují vyšší inovační aktivitu, vedou k nižším cenám.

A jako poslední příklad jmenujme třeba environmentalismus. Zde by měl být altruismus ještě křiklavější, neboť ve své nejhlubší podstatě žádá, aby jednotlivci byli obětováni ve jménu přírody, ve jménu zachování nedotknutelnosti ryb, stromů, močálů. Environmentalismus nabádá lidi, aby se vzdali své sobecké touhy po větším materiálním pohodlí. Proto se nestavějí silnice a bourají se přehrady s hydroelektrárnami. Přesto však environmentalisté neustále argumentují, že taková opatření *zvyšují* lidský blahobyt. Tvrdí, že díky ochraně životního prostředí žijeme zdravěji a bezpečněji. Často trvají na tom, že musíme chránit ryby, abychom si zajistili dostatek potravy. Nebo že musíme chránit lesy, abychom si zajistili dostatečné zásoby dřeva. Nebo že musíme snížit spotřebu fosilních paliv, abychom se tak vyhnuli jejich škodlivému vlivu na naše zdraví. A altruisté takto argumentují všude, ve všech oblastech. Mohli by jednoduše říci, že majetní se musí obětovat nemajetným, že bohatí se musí obětovat chudým, inteligentní nezalým a nevzdělaným, produktivní neproduktivním, a lidé přírodě. Místo toho ale vždy přijdou s tvrzením, že když se tak budeme chovat, bude to ve skutečnosti *praktické*. Proč? Co tím sledují? Jestliže jsou jejich postoje založeny na altruismu, proč jej nehájí důsledněji, přímo a otevřeně? Proč se potřebují vymlouvat a skrývat své záměry za zástěrku *praktičnosti*?

A další věc. Jestliže omyly těchto rádoby praktických argumentů lze tak snadno odhalit, proč altruisté trvají na jejich používání? Je velmi jednoduché ukázat, že člověk ve skutečnosti *má* prospěch z kácení stromů, že antimonopolní zákony ve skutečnosti *brání* hospodářské aktivitě. A na to, abychom to ukázali, ani *nepotřebujeme* nový morální systém. Pokud se altruisté ve své

argumentaci odvolávají na *praktickou* stránku svých požadavků, cožpak jim nedochází, že evidentní trhliny v jejich argumentech zbytečně oslabují váhu jejich postoje?

A ještě dále. Neprotiřečí si sami tímto svým přístupem? Vždyť argumentují, že bychom měli být praktičtí, že bychom měli uplatnit tu či onu politiku, protože je *v našem zájmu*. Ale není toto přesným *opakem* altruismu? Ten přece žádá, abychom se svých zájmů *vzdávali*. Cíl přece určuje, kterých prostředků je třeba použít. Je-li cílem sebeobětování, pak čím více trpíme kvůli různým sociálním programům, tím jsou efektivnější - vzhledem k cíli, k němuž mají vést.

Mohli byste říci, že se altruisté takto chovají (tj. že používají onu zástěrku praktičnosti), aby svůj názor příkrášlili a udělali ho přijatelnějším, aby altruismus lépe „prodávali“ a navodili zdání, že se ve skutečnosti nejedná o žádné naléhání, aby lidé obětovali své zájmy. Co tedy ale vlastně „prodávají“? Jak může výzva, aby se lidé řídili vlastními zájmy, někoho přesvědčit, aby se obětoval? A přitom lidé skutečně *souhlasí*, že sebeobětování je morálně žádoucí.

Takže se zde znovu dostáváme k záhadě, podobné té, k níž jsme dospěli předtím. A sice, že se altruismus snaží předstírat, že je něčím jiným, než ve skutečnosti je. Jak je pak ale možné, že se mu dostává tak široké podpory *právě* za to, čím *opravdu* je? Opět vidíme, že zde pracuje určitá falešná maska, určitá forma pojmového zmatení, pojmového slepování nesourodých věcí dohromady, která nějakým způsobem úspěšně funguje. Jaká maska to je a jak funguje?

Můžeme tudíž shrnout. Máme zde dvojici základních otázek o altruismu. Zaprvé, co vede lidi k tomu, že souhlasí se zdánlivě nepodloženým názorem? Zadruhé, proč se obhájci altruismu uchylují ke zdánlivě vzájemně neslučitelným argumentům apelujícím na praktičnost?

Nemám žádnou radikálně novou teorii altruismu, kterou bych vám představil. Mým cílem je rozlepit a rozebrat onen pojmový slepenec, jenž zastírá altruismus, abychom viděli, jak podrývá a pokrývá poznávací procesy lidí, kteří o altruismu přemýšlejí. A abychom prozkoumali, jak ten mechanismus ve skutečnosti funguje, pojďme se nejdříve podívat na velmi poučnou ukázkou vytváření nesourodého pojmu v jiné oblasti.

Mnozí z vás možná tento příklad znají, jde o termín „mccarthismus“. Pomůže nám porozumět triku, který altruisté používají *v této* oblasti. Ayn Randová to podrobně rozebírá ve svém článku „*Extrémismus*“ *aneb umění očerňovat* v knize Kapitalismus: neznámý ideál⁴. Mccarthismus je termín, který vznikl ve 40. a 50. letech minulého století v reakci na antikomunistické aktivity senátora Josepha McCarthyho a dalších. Když tehdy přívrženci komunismu i agenti tajně pracovali ve prospěch sovětského státu, mnozí antikomunisté, jako McCarthy, začali takové osoby veřejně označovat a odsuzovat. Levice, která si uvědomovala, že útok směřuje na ni, chtěla McCarthyho zastavit. Mohla svou ideologii otevřeně bránit, mohla před celou zemí prohlásit „ano, jsme přesvědčeni, že Amerika by měla opustit kapitalismus, naší snahou je dosáhnout vítězství komunismu na celém světě, a zde jsou naše argumenty“. Toto mohla levice udělat, ale ona dobře věděla, že takto by svůj boj nevyhrála. Místo toho se snažila vyhrát intelektuální lstí, a hledala způsob, jak by antikomunisty očernila. Jak to udělala? Rozhodla se poukazovat na případy lidí, kteří byli obviněni z komunismu, a vytvářet dojem, že tato obvinění jsou nepodložená a smyšlená, a že ti, kdo obvinění vznášeli, jsou posedlí pronásledováním svých cílů bez ohledu na důkazy. Tito fanatici, prohlašovala levice, šíří mccarthismus, a ten byl mlhavě definován jako nepodložené, hysterické obviňování nevinných obětí. To je však zjevně definice na základě nepodstatných znaků. I kdybychom na chvíli připustili, že *některá* z obvinění přece jen byla nepodložená, taková definice neidentifikuje to, čím se McCarthyho činnost vyznačovala, tj. co bylo její podstatou. K čemu je

⁴ „*Extremism,*“ or *The Art of Smearing*. Capitalism: The Unknown Ideal.

pojmem, který ze všech možných nepodložených obvinění, vydělí právě jen ty, jejichž autorem je McCarthy? Čím se McCarthyho aktivity liší od mnoha jiných typů nepodložených obvinění? A co všechna ostatní obvinění předložená McCarthy, která *byla* objektivně podložená? Co o nich zmíněná definice říká? Čili tato definice je jasně chybná. Avšak právě takováto nesprávná definice založená na nepodstatných znacích zajišťuje fungování tohoto triku, protože správná definice by identifikovala *podstatný* znak McCarthyho činnosti, a tím byl antikomunismus. Přesně tuto činnost McCarthy prováděl, zápasil s ideologií komunismu; a tuto správnou definici McCarthyho činnosti chtěla levice zatlačit do pozadí a zatemnit. Pokud totiž existuje názor zvaný antikomunismus, pak je možné a žádoucí, aby se o jeho správnosti diskutovalo. Oni však chtěli, aby mohli antikomunisty jednoduše očernit jako nepoctivé fanatiky a smést tak antikomunismus se stolu bez jakékoli veřejné diskuse.

Takže zde máme určitý typ aktivity, která je *ve skutečnosti* antikomunismem, ale přitom je definována mlhavým termínem mccarthismus jako něco jiného, čímž však není. A tento termín se šíří a přijímá jej stále více lidí. Užívají ho média, politici a většina lidí ho prostě pasivně přijímá. Vždyť je to koneckonců jen slovo, samo o sobě zdánlivě nevyvolává žádný ideologický spor. To znamená, že není argumentem, není žádným politickým postojem, není ani hodnocením. Je to jen neškodné slovo, které zdánlivě označuje to, co určití lidé skutečně dělají. A to slovo se téměř denně objevuje na stránkách The New York Times, čímž termín mccarthismus postupně proniká do celé kultury. A jakmile jej lidé přijímají, jakmile nabudou přesvědčení, že označuje to, co McCarthy dělal, přirozeně McCarthyho odsoudí jako morální zlo.

Vyvstává zajímavá otázka: Co vlastně lidé odsuzují jako morální zlo? Nebo přesněji, co je to, co levice *chce*, aby lidé odsoudili jako morální zlo? A tím se dostáváme k jádru onoho pojmového slepence. Levice neříká: „Jde nám jen o nepodložená obvinění, nemáme však nic proti oprávněným útokům proti těm, kteří opravdu jsou komunisty.“ Je samozřejmé, že levice nevyvolala tuto kampaň a nevymyslela tento nový termín proto, aby bojovala proti zlomyslným nactiutrháčným útokům. Jejím cílem je potlačení antikomunistické činnosti. Proto potřebují, aby negativní konotace mccarthismu *zakryla* antikomunismus, aby *zakryla* objektivní obvinění proti skutečným komunistům. Zároveň ale potřebují předstírat, že bojují proti něčemu *jinému*, potřebují předstírat, že bojují proti nepodloženým útokům, proti honům na čarodějnice. Pojmový slepenec jim umožňuje provádět obojí současně. Termínem mccarthismus levice slepuje dohromady dvě *podstatně odlišné* věci s cílem rozmazat rozdíly: na jedné straně komunismus a antikomunismus a na druhé straně hon na čarodějnice. Záměrně se uchylují k metodě zamlžení, a proto dokonce ani nepoužívají pojmu hon na čarodějnice, což je objektivní termín, a namísto něj nasazují mccarthismus. Nechtějí, aby jejich účel byl zcela zřejmý. Potřebují termín s nejednoznačnou, jen přibližnou definicí. Když pak lidé slyší, že se něčemu říká mccarthismus, jaksí vágně si daný jev spojí s něčím hanebným jako je hon na čarodějnice. Vágně si pomyslí něco ve smyslu: „No, ti, kdo pořádají hony na čarodějnice, slepě pronásledují své cíle, McCarthy slepě pronásleduje své cíle, obojí je špatné“. Musíme si uvědomit, že to *není* tak, že by lidé o této otázce uvažovali a dospěli k závěru, že antikomunismus je morálním ekvivalentem honu na čarodějnice. Nikoli, termín mccarthismus jim totiž *brání*, aby *explicitně identifikovali* jev, s nímž se setkávají, jako antikomunismus. V tom tkví celý účel tohoto termínu. Implicitně lidé však *vnímají*, že jde o antikomunismus. Je třeba, aby jim antikomunismus v nějaké formě do vědomí proklouzl, aby pojmový slepenec fungoval. A v tom spočívá jeho zvrácenost. Levice chce očernit McCarthyho činnost. Ale jak od ostatních činností pojmově izolovat právě tuto jeho činnost? Termín mccarthismus není vytvořen k tomu, aby označoval a zahrnoval vše, co McCarthy dělá. Pokud by McCarthy chválil The New York Times, tak by se to určitě za mccarthismus nepovažovalo. Kdyby odsuzoval fašismus, také by to za mccarthismus nikdo nepovažoval. Kdyby býval obvinil někoho z krádeže ve svém domě, rovněž by to nebyl mccarthismus. Zatímco kdyby on, nebo někdo jiný, požadoval, aby americké ministerstvo zahraničí

propustilo úředníky sympatizující se Sovětským svazem, to by mccarthismus *byl*. Co tedy odlišuje tento posledně jmenovaný příklad od všech ostatních? Co je podstatným znakem, který sjednocuje všechny případy tohoto (posledně jmenovaného) typu, minulé, současné i budoucí, do jedné pojmové kategorie a odlišuje je od všech ostatních? Je to jediná věc, a sice fakt, že jsou to všechno případy antikomunismu. Jedině tímto způsobem je možné pojímat jednotlivé případy jako výskyty jednoho společného typu, k jejichž pojmenování byla vytvořena nálepka mccarthismus. A lidé si pod tímto jménem skutečně tuto činnost představí, ale jen implicitně, podvědomě. Jinými slovy, trik funguje takto: „My vás přimějeme, abyste si to, co implicitně (a správně) zařadíte do kategorie *antikomunismus*, explicitně spojili s hysterickým honem na čarodějnice. A tudíž, kdykoli se setkáte s takovým případem, budete na něj pohlížet tak, jako by šlo o skutečný hon na čarodějnice, což znamená, že ho odmítnete jako smyšlený a nemorální. Uvědomíte si, že čarodějnice samy o sobě vlastně žádným problémem nejsou, jediným problémem jsou ti, kteří jsou posedlí jejich *pronásledováním*, ti, kteří obviňují ostatní z čarodějnickví. Uvědomíte si, že nemůže existovat žádný legitimní ideologický postoj jako antičarodějnickví - a pak už se nebudete starat o nějaké zjišťování, zda vznesená nařčení jsou pravdivá, protože žádným nepodloženým hysterickým nařčením nemá smysl se vůbec zabývat.

Takže léčka, nastražená tímto pojmovým slepencem, funguje díky zastírání a parazitování. Závisí na tom, že lidé implicitně identifikují to, co má být zatemněno a co jakoby neexistuje. A čím více někdo takovému zmatení podlehne, tím méně je schopen si uvědomit, že existuje určitá kategorie činnosti, která se nazývá antikomunismus. Možná se vám to zdá neuvěřitelné, ale když se podíváte na jakýkoli komentář k případům odsuzování lidí za to, že jsou komunisté, například tzv. hollywoodský index⁵, uvidíte, že autoři takových komentářů naprosto samozřejmě předpokládají, že neexistuje žádný legitimní důvod pro antikomunismus, a že nemá smysl se ptát, zda si pronásledovaný zaslouží odsouzení či ne, jde tu jen o hon na čarodějnice a jeho nevinné oběti.

Dovolím si Vám přečíst pár úryvků z nedávného článku v The New York Times. Je z minulého měsíce [červen 2001].⁶ Nadpis zní „Vysoká škola vyzdvihuje člověka, jehož se snažila zdiskreditovat“, a týká se jisté osoby, která se zdiskreditovala kvůli svým sympatiím ke komunismu, a nyní je školou rehabilitována do ctihodného postavení. Tady je první odstavec:

„Před padesáti lety, když vrcholila éra McCartyho“, takže kontext je vám jasný, „brooklynská vysoká škola zastavila Vanguard⁷, studentské noviny, a devatenáctiletého redaktora novin označila za špatného vysokoškolského studenta.“

Takže co se podle autora článku stalo? Přemýšlí o tom, že noviny a jejich redaktor mohli tehdy skutečně být komunisticky orientováni a že tento fakt byl příčinou, proč je škola zastavila? Nepřemýšlí. Domnívá se, že by se mělo prozkoumat, zda zmíněné noviny tehdy opravdu publikovaly evidentně prokomunisticky orientovaný materiál, což se dalo snadno zjistit? Ne. Co si tedy autor myslí? Samozřejmě je přesvědčen, že dotyčná osoba, jistý pan Taylor, byla nešťastným terčem hysterického honu na čarodějnice. Slovo „komunistický“ se v článku vyskytuje třikrát, *ani v jednom případě* to však není v souvislosti s otázkou, jaké byly skutečné Taylorovy názory. Přečtu vám ony tři výskyty slova „komunistický“. První: „Představitelé dotyčné vysoké školy sdělili vyšetřovatelům FBI, že redakční články studentských novin se značně podobaly komunistické literatuře.“ Mysleli byste si, že v návaznosti na to by byla potřeba prohlédnout ty materiály a zjistit,

⁵ Hollywoodský index (Hollywood blacklist) byl skupinou hollywoodských scénáristů, herců a režisérů aktivně sympatizujících s komunismem a stalinským Ruskem a vyjadřujících tyto své názory v mnoha filmech koncem 40. a začátkem 50. let 20. století. Tito lidé odmítli účast na slyšení, k němuž byli předvoláni americkým kongresem a byli poté odsouzeni za opovrhování kongresem. Americká filmová asociace je za jejich podporu komunismu odsoudila a zastavila jakékoli další angažmá.

⁶ <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F40F14F93D5B0C718CDDAF0894D9404482>

⁷ Vanguard znamená *avantgarda, předvoj*.

zda byly nebo nebyly prokomunistické? Nic se však o tom dále nepíše. Tato otázka dle autora zřejmě nestojí za to, aby se jí zabýval. Druhá zmínka: „Někteří lidé nazývají školu ve Flatbush⁸ „malá rudá škola,“ protože o mnoha jejích učitelích a studentech se říká, že sympatizují s komunismem.“ Takže se tehdy mělo za to, že sympatizovali s komunismem. Byla to pravda nebo ne? To je pro autora zřejmě irelevantní otázka. Třetí zmínka: „Tehdejší prezident školy s novinami Vanguard bojoval, protože je považoval za komunisticky orientované.“ A opět se tato věc nijak dále nerozvádí.

Protože podle tohoto novináře šlo tehdy samozřejmě o hon na čarodějnice, líčí pronásledovaného Taylora jako zcela normální, rozumnou osobu, osobu společensky svědomitou, osobu nespravedlivě pronásledovanou. Cituji ze zmíněného článku v New York Times: „odsuzovali Taylora také za jeho členství ve studentské radě, která, jak uvedl jeden představitel, podporovala levicové přístupy, například ve věci práv černochů na americkém Jihu“. To je jediná ideologická pozice zmíněná v celém článku. Má naznačovat, že Taylor je normální osobou s normální humanitární touhou pomáhat lidem a je pronásledován v rámci honů na čarodějnice. Článek dále cituje z jiného, 50 let starého článku v New York Times, z kdy se dotyčná událost stala, a jde o citát výroku samotného Taylora, jak popisuje tehdejší incident: „Rozpuštění Vangaurdu lze chápat pouze jako pokus vedení školy získat kontrolu nad novinami a umlčet svobodný projev ...“ Projev čeho? Projev komunismu? Ne. „... projev libovolného studentského názoru, který nesouhlasí s názorem vedení školy.“ Představte si tedy, že by škola potrestala jednoho svého studenta, který by byl podezřelý, dejme tomu, z krádeže. Novinová reportáž o této události by se určitě snažila prověřit oprávněnost takového podezření, neboť krádež je zlem a lidé proti ní oprávněně vystupují. Když jde ale o komunismus, nic takového se neděje, pojem antikomunismus nikde nevidíme. Hovoří se pouze o mccarthismu. A tímto způsobem takovýto pojmový slepenec podkopává poznávací procesy myšlení, když se snažíme zjistit, co se ve skutečnosti děje.

Stejně zkaženou a myšlení rozvracející metodu altruisté používají v souvislosti s pojmem *sobectví*. I zde jim jde o to, abyste sobectví hodnotili negativně, takže potřebují dát dohromady nějaký slepenec, jímž vás přimějí se zaměřit na něco, co je samozřejmě špatné, a čímž pak bezděky a nevědomě nahradíte *skutečné* sobectví, podobně jako vás přimějí nahradit antikomunismus mccarthismem. V případě sobectví ten proces nefunguje úplně stejně jako u mccarthismu. Mccarthismus je nově vytvořený, neplatný pojem – je to slovo, které Ayn Randová označovala jako anti-pojem a který vzniká proto, aby nahradil skutečný legitimní pojem. Naproti tomu *sobectví* je naprosto legitimním pojmem. Nicméně mechanismus pojmového slepence zde funguje stejně. V obou případech jde o snahu spojit v jeden celek dva protiklady za účelem propašování nějaké chybné myšlenky prostřednictvím záměrně nesprávně definovaného termínu.

Podívejme se, jak k tomu dochází v případě sobectví. Stejně jako levice vytvořila obraz hysterické osoby posedlé honem na čarodějnice, který si máte spojit s antikomunismem, propagují altruisté obraz bezohledného zločince, brutálního gangstera, Atilly, a přimějí vás spojit si ho se sobectvím. Správnou definicí sobectví je však „starost o své vlastní zájmy“. A chcete-li ideální konkrétní příklad, který bychom tímto pojmem označili, byl by to obraz produktivního, samostatného, nezávislého jednotlivce, jakým je třeba Howard Roark.⁹ Není těžké si uvědomit, že když pak na obě tyto osoby aplikujete morální pojmy dobro a zlo, je mezi Roarkem a Atillou zásadní rozdíl. Bude pro vás zcela zjevné, že jeden je dobrem, kdežto druhý zlem. Ale altruisté chtějí tento rozdíl zatemnit. Jak? Nejprve zdůrazní Atillu jako typický příklad sobce, protože jejich definicí pojmu sobectví je jakási vágní, mlhavá formulace typu „bezohledné sledování vlastního prospěchu i na úkor ostatních“. Na základě takové definice člověk celkem samozřejmě považuje sobectví za zlo.

⁸ Flatbush - část Brooklynu, ve městě New York, kde se dotyčná vysoká škola nachází.

⁹ Howard Roark je hrdina slavného románu Ayn Randové *Zdroj* (The Fountainhead), viz <http://www.aynrand.cz/pages/katalog/katalog.html>

Co přesně ale altruisté chtějí, abyste ve skutečnosti považovali za zlo? I zde platí, že jim nemohou být jen Atillové, tj. ti, kdo ničí ostatní při sledování svých cílů. Na tom by totiž nebylo nic divného a nikdo jejich hodnocení jako zlo nezpochybňuje. Připomeňme si, co je pravým účelem pojmového slepenec: odsoudit případy skutečného sobectví, odsoudit například dítě spokojeně si hrající se svými hračkami, jež odmítne dát je ječícímu kamarádovi, který je chce. Nebo školáka, který tvrdě studuje, aby dostal dobré známky a není ochoten schovávat svou inteligenci, aby ukonejšil závistivé pocity svého bratra. Nebo Howarda Roarka, jenž nekompromisně trvá na svých architektonických zásadách, místo aby se jich vzdal a zalíbil se ostatním. *Toto* jsou typy příkladů, o nichž *implicitně* víte, že je třeba je klasifikovat jako sobectví, a jsou to příklady, které se altruisté zoufale snaží dát do stejné řady s Atilly, zamaskovat tak zásadní rozdíly mezi oběma skupinami. A podařilo se jim to, prostřednictvím překroucené definice sobectví.

Pojmy totiž používáme a uplatňujeme prostřednictvím jejich definic. To ony nám umožňují vybavit si jednotlivé výskyty či případy, které jsou v pojmu zahrnuty. Jestliže máte správnou definici sobectví, tj. „starost o své vlastní zájmy“, pak budete Roarka považovat za typický příklad sobce, a když pak budete integrovat sobectví s pojmem dobra a zla, budete schopni rozlišovat mezi Roarky a Atilly, budete schopni je zařazovat do oddělených kategorií. Uvidíte, že sobectví Roarka je dobrem, a že na Atillovi není špatné to, že se stará o své zájmy, nýbrž to, že se snaží je sledovat iracionálním způsobem. Takže veškerá rozlišení jsou jasná.

Je-li však vaší explicitní definicí sobectví „bezohledné sledování vlastního prospěchu i na úkor ostatních“ (a uvědomte si znovu, že implicitně pod sobectví zahrnujete i Roarky), pak se rozdíl mezi Roarkem a Atilloy vytrácí. Tato definice totiž z Atilly dělá typický příklad sobce, a to vás vede k závěru, že sobectví *jako takové* je zlem, a takové hodnocení se pak vztahuje i na Roarky. Nemůžete rozlišovat, nemůžete pojmově oddělit sobecké průmyslníky od „sobeckých“ zločinců či diktátorů. Pojem se stává mlhavým slepenecem a když se občas zastavíte, abyste se nad ním zamysleli, řeknete si: „no jo, Bill Gates je svým způsobem sobec, asi tak jako Jesse James¹⁰ nebo Adolf Hitler. Gates, stejně jako oni, vlastně také škodí ostatním, protože sleduje jen své vlastní zájmy a přitom své konkurenty vytlačuje z trhu a likviduje; takže pokud ti první dva jsou zlem díky svému sobectví, je Bill Gates také zlem.“ A zlem je tedy i každý opravdově sobecký člověk. Ve vašem myšlení nemáte žádnou jinou kategorii, kam byste je zařadili.

Je to jako kdybyste nerozlišovali mezi pojmy chirurg a instalatér. Místo toho máte pro tyto profese jakousi pseudodefinici: lidé, kteří odstraňují problémy. A to je hrubý pojmový slepenec, který by vedl k tomu, že v případě potíží s prasklým slepým střevem navštívíte instalatéra, aby s tím něco udělal. Samozřejmě, že se nikdo nesnaží prosadit tak absurdní pojmový slepenec. Nicméně v principu to ilustruje, k čemu dochází, když je sobectví chápáno tak, jak je pojímá altruista. V jeho vědomí neexistuje odlišná kategorie pro Billy Gatese, Thomase Edisony, Howardy Roarky. Místo toho jsou tito všichni zahrnuti ve stejné kategorii spolu s Timothy McVeighy¹¹, Jesse Jamesy, Adolfy Hitlerly.

A právě toto zmatení vede k všeobecnému přijímání altruismu. A stejně jako je tomu u mccarthismu, ani u altruismu nejde o žádný argument ve prospěch altruismu, kterému by lidé mylně věřili. Altruisté se nesnaží argumentovat, že racionální, produktivní, nezávislý člověk je zlý - žádný takový argument nepředkládají. Ten postup je jiný. Lidské myšlení je „zkratováno“ již v předchozí fázi, a sice v té, která je předpokladem zvažování *jakéhokoli* argumentu - ve fázi *tvorby pojmu* jako takového. Stejně jako pojmový slepenec „mccarthismus“ brání lidem v tom, aby vnímali a použili

¹⁰ Jesse James – známý americký zločinec a vrah, vůdce gangu přepadávajícího banky a vlaky v 60. až 80. letech 19. století.

¹¹ Timothy McVeigh – americký terorista, usvědčený z bombového atentátu na budovu federálního úřadu v Oklahoma City v roce 1995, při němž zemřelo 168 lidí.

pojem „antikomunista“, brání jim překroucený pojem sobectví v tom, aby si uvědomili, rozpoznali a používali pojem soběstačného, nezávislého člověka, který se nespolehá na obětování druhých. Lidé tento pojem nemají, nevytvořili si zvláštní, oddělenou kategorii pro Roarky. Jediné, co si vybaví pod pojmem sobectví, je jakýsi neuspořádaný šanon s nálepkou, kterou nemohou rozluštit, s nečitelnými, zpřeházenými dokumenty, přičemž některé z něho vypadávají a jiné zase náhodně přicházejí, a hlavním vodítkem k používání tohoto šanonu je obrázek na jeho přední straně - obrázek Atilly, vůdce Hunů. Právě *proto* lidé bez váhání odsuzují sobectví jako zlo.

Stejný trik se používá i pro další pojmy související se sobectvím, např. altruismus. Zde je cílem pojmového zatemnění předělat tento pojem v pozitivní hodnotu, a tak se pojmoví pašeráci snaží zahrnovat pod altruismus především ty případy či jevy, které budou hodnoceny jako dobro, a pak je „slepují“ s jejich opaky.

Co si člověk obecně vybaví pod termínem altruismus? Shovívavost, dobrou vůli, romantickou lásku, respektování práv druhých. A protože tyto věci se všeobecně považují za dobré – což je normální a mělo by to tak být - je tedy altruismus považován za dobro.

Nicméně, pravou definicí altruismu či nesobeckosti, je *podřízení sebe sama ostatním*. Tato definice pak jasně rozděluje dva zásadně odlišné typy mezilidského jednání. Příklad prvního typu: milujete svou ženu, respektujete majetek ostatních, což jsou projevy *sobeckého* sledování *vašich* hodnot. Příklad opačného typu: vzdáte se kariéry ředitele firmy a se sebezapřením jdete roznášet jídla do chudinské jídelny. *Vzdáte se tak svých hodnot*. Právě tento jasný rozdíl v jednání altruisté stírají svým pojmovým zmatkem, slepením zcela nesourodých případů do jednoho pojmu. Jejich pseudodefinicí altruismu je „starost o ostatní“ – altruismus pro ně znamená jednoduše starost o ostatní. A jako typický příklad nesobeckosti zdůrazňují lásku a přátelství, narozdíl od, dejme tomu, života škarohlída žijícího v ústraní jako poustevník. Lásky a přátelství jsou dobrem, tedy i altruismus je dobrem. A protože altruismus je definován jako starost o ostatní, mají lidé za to, že stejný pojem se vztahuje i na skutečné *sebezapření* a skutečné *sebeobětování*, což považují také za „starost o ostatní“. Vše je tak nakonec zahrnuto do jednoho šanonu s nápisem „altruismus“ a získává stejné, kladné ohodnocení.

Velmi úzce s tím souvisí i způsob, jímž altruisté překrucují pojem obětování. Správnou definicí obětování je vzdání se hodnoty výměnou za *menší* hodnotu nebo *žádnou* hodnotu, tj. vzdání se něčeho lepšího výměnou za získání něčeho horšího. Přesně *toto* je význam pojmu obětování. Ale pseudodefinice obětování, ta, kterou prosazují altruisté, je jiná, je to jednoduše vzdání se něčeho, konkrétně třeba nějakého přání.

Altruisté tudíž řeknou, že se obětujete, když se vzdáte krátkodobé radosti a nekoupíte si nové sportovní auto a místo toho své peníze dlouhodobě investujete na důchod. Nebo když svá vysokoškolská léta neprohýříte na večírcích a pilně studujete a připravujete se na svou budoucí kariéru, považují to za ušlechtilou oběť. Nebo když se baseballový hráč zaražením míče vzdá šance na dosažení mety, a místo toho nechá spoluhráče pokročit na další metu, což zvýší šance na vítězství *jeho* týmu – nikoli protivnickova týmu (!), tak tomu také říkají oběť. Taková jednání, tvrdí altruisté, jsou podstatou obětování. Z toho pak lidé vyvodí, že obětování musí být něco dobrého. Podle správné definice však uvedené příklady *nejsou* obětováním. Každý z nich obsahuje *získání hodnoty vyšší* výměnou za hodnotu nižší. Podle správné definice nejsou tyto případy obětováním ale normálním obchodem. Jsou ze své podstaty diametrálně *odlišné* od obětování, jehož typickým příkladem je, dejme tomu, jednání Matky Terezy nebo Alberta Schweitzera. Pro dvě velmi odlišné kategorie jednání existují normálně dva velmi odlišné pojmy. Avšak podle zmíněné pseudodefinice je to všechno jeden beztvary rozporuplný slepenec, v němž je jako typický příklad obětování

zobrazen člověk, který před krátkodobým prospěchem dává přednost dlouhodobému plánování. Výsledkem je pak to, že většina lidí prostě nemá jasnou představu, o jakém jednání se mluví, když se diskutuje o sobectví nebo altruismu.

Takže už známe odpověď na naši první otázku. Altruisté nezískávají podporu přímým argumentem nýbrž podkopáním samotného základu pro *jakýkoli* argument. Tím základem je jasnost a zřetelnost pojmů. Když slyšíte větu „Bill Gates je bezohledný sobecký chamtivec“, což jste v posledních měsících slyšeli asi čtyřistakrát¹², a když si tuto větu samozřejmě propojíte s Atillou, jenž všude znásilňoval a drancoval, pak jste ztratili schopnost používat pojem *sobecký* k poznání reality. A většina lidí tuto schopnost opravdu ztratila. Proto Ayn Randová tvrdila, že pojmový slepenec, který zamlžil a překroutil význam sobectví, je „více než cokoli jiného odpovědný za zakrnění morálního vývoje lidstva“¹³. Nyní už nám je také jasné, proč na jiném místě prohlásila, že „pravdivost či falešnost všech závěrů, vyvození, myšlení a poznání, k nimž člověk dospěje, spočívá na pravdivosti nebo falešnosti jeho definic“.¹⁴

Mnozí lidé jsou ochotni sami (bez spoléhání na druhé) prověřovat platnost nějakého argumentu, který slyší. Málo z nich je však ochotno posoudit platnost *definice* nějakého pojmu. Nikdy se to neučili. Neznají funkci definice a dokonce ani funkci pojmu. Učili se, že o tvrzeních nemůžeme říkat, že jsou správná nebo nesprávná, a o definicích už vůbec ne. Takže se bohužel stali snadnou kořistí zavádějících a klamných definic šířených pojmovými pašeráky.

Tento podvod pojmového slepování se provozuje v mnoha formách a vysvětluje šíření mnoha iracionálních myšlenek. Podívejme se na některé z nich, což nám umožní odpovědět na naši druhou otázku, na otázku, proč se altruisté uchylují k tvrzení, že altruismus je praktický. Vezměme si pojem „životní prostředí“. Běžný význam, který mu lidé dávají, je vzduch, který dýcháme, voda, kterou pijeme, atd. Slepeneč, který vytvářejí a šíří environmentalisté, sjednocuje dvě podstatně odlišné věci. Součástí přírody, jichž se *využívá* k podpoře života lidí, a součástí jichž takto *nevyužívá*. A tak se vágní pojem „životní prostředí“ používá k vytvoření představy, že chránit naše zdroje pitné vody je stejně dobré jako chránit močály a pušτίky západní. Ani zde se tento postoj nehájí otevřeným argumentem. Od začátku tu jde o pojmové zamlžení, o slepenec prosazovaný pomocí pojmu „životní prostředí“.

Nebo si vezměme pojem „diskriminace“. Zde se jedná o slepenec dvou jevů, na jedné straně *iracionální, nespravedlivé* formy diskriminace, zejména diskriminace na základě rasy, a na druhé straně o zcela *správné a racionální* formy diskriminace jako třeba diskriminace mezi negramotnými a gramotnými, nebo schopnými a neschopnými. Právě tu první kategorii, rasovou diskriminaci, si lidé typicky spojují s tímto pojmem. A právě tuto kategorii prosazují pojmoví pašeráci jako samozřejmý obsah pojmu diskriminace, a tím pádem se mu dostává negativního hodnocení. Onen druhý typ diskriminace, který je nezbytný a správný, většina lidí explicitně vůbec nerozlišuje a neodděluje od prvního typu.¹⁵ Lidé nevytvářejí další dílčí podkategorie pro různé typy diskriminace, tak jak by správně měli, a vše dohromady pojímají jako jeden balík, v důsledku čehož jsou všechny typy diskriminace vnímány jako stejně nespravedlivé. Je to, mimochodem, jedno z nejhorších

¹² Důvodem častého zmiňování Billa Gatese byly (a dodnes jsou) absurdní žaloby a procesy proti Microsoftu kvůli jeho údajnému „zneužívání monopolního postavení“. Microsoft monopoem není a řadu let trvající útoky vlád proti němu jsou důsledkem jedné nesmyslné ekonomické teorie „dokonalé konkurence“ a monopolu a jednak nenávisti vůči kapitalismu živěné altruistickou morálkou.

¹³ Předmluva ke knize *Virtue of Selfishness*, New York: Penguin Group, 1964

¹⁴ Kapitola 5 knihy *Introduction to Objectivist Epistemology, Expanded Second Edition*, New York: Penguin Group, 1990

¹⁵ Zvláště v tomto kontextu stojí za připomenutí, že synonymem cizího slova diskriminace je termín *rozlišování*. Možná to pomůže těm, kdo si kladou otázku „jak může být nějaká diskriminace správná“.

pojmových zmatení a vede k takovým destruktivním antipojmům, jako jsou třeba „věk-ismus“, „druh-ismus“, „schopn-ismus“¹⁶.

Nebo se podívejte, jak pojmové slepence dláždí cestu multikulturalistům. Vezmou pojem „kultura“, definují ho vágně jako *cokoli*, co odlišuje jednu skupinu lidí od druhé, a pak jako primární součást kultury prosazují *rasovou* příslušnost nebo *etnický* původ. To jsou podle nich primární znaky kultury. Vaší kulturou je vaše rasa. To znamená, že je špatné hodnotit jednu kulturu jako lepší než jinou, neboť rasa je přece z intelektuálního či morálního hlediska nepodstatná. Ale pravá definice kultury, totiž *ideje*, jež formují životy určité skupiny lidí, se propašuje jako součást pojmového slepence. V důsledku toho se neprovádí žádné pojmové rozlišení mezi *rasovou* příslušností nějaké skupiny a jejími základními *idejemi*. I v tomto případě se nám nabízí jeden nerozlišený slepenec, jeden balík, a tentokrát se mu říká „kultura“. V rámci tohoto zamlžení jsou multikulturalisté schopni hájit a šířit svůj názor, že ke všem kulturám je třeba se chovat a přistupovat stejně.

Vidíte, kolik zásadních a důležitých iracionálních myšlenek takto vzniká - díky triku nesourodých pojmových slepenců.

Uvedené příklady obsahují ještě jednu zvrácenost, na kterou vás chci upozornit. Totiž tu, že nakonec jsou pravda a nepravda zcela obráceny. Takže šířitelé těchto slepenců například začnou tvrzením, že stejně tak jako je špatná diskriminace na základě rasy, je špatná i diskriminace na základě schopností. Podívejme se však, co se časem stane: překroucení pojmu diskriminace se dokončí, kruh se takřikajíc uzavře, a oni začnou tvrdit, že rasová diskriminace je naprosto *žádoucí*; a tak dnes máme zákonem nařízeno rasově založené preferenční přijímání studentů a zaměstnanců s cílem dosažení „rozmanitosti“¹⁷, zatímco testy či jiné metody měření schopností jsou odsuzovány jako zlo, což je přesný opak pravdy.

Stejně se postupuje v otázce environmentalismu. Environmentalista se nejprve snaží namluvit nám, že stejně tak jako nám škodí smog, škodí nám i vysoušení močálů. Takže ochrana života člověka byla *cílem* a zachování divoké přírody bylo dobrem jen proto, že údajně sloužilo tomuto cíli. Mezitím se však nahromadilo tolik zmatku, že teď je tomu přesně naopak. Nyní je dobrem zachování divoké přírody – a to i tehdy, když kvůli němu mají lidé trpět a umírat.

A podobná zkáza postihla i pojmy *sobecký* a *altruistický*. V tomto případě šířitelé slepenců začínají tak, že sobeckého člověka zobrazují jako Atilla, surového zločince, někoho, kdo se neřídí zásadami, ale vrtochy. Jako člověka, jenž své živobytí nezajišťuje obchodováním s ostatními, nýbrž použitím síly. Jako někoho, kdo v ostatních lidech nevidí žádnou hodnotu, někoho, kdo ignoruje dlouhodobé důsledky svých činů a horizontem jeho jednání je bezprostřední okamžik. Ti, kdo takto líčí sobectví, počítají se skutečností, že ho lidé budou hodnotit jako zlo, neboť takové jednání je zjevně destruktivní. A pak se snaží prosazovat tento obraz jako podstatu sobectví.

A naopak, obrazem nesobeckého člověka je představa někoho, kdo respektuje práva ostatních, někoho, kdo se těší z lásky a přátelství, někoho, kdo se ochotně vzdává krátkodobých pomíjajících požitků ve prospěch dlouhodobých cílů. Ti, kdo takto líčí nesobeckost, počítají s tím, že lidé budou takové jednání hodnotit jako dobro, protože je zjevně pro život prospěšné. A pak se snaží prosazovat tento obraz jako podstatu altruismu. A teď si položte otázku, který člověk z uvedených dvou příkladů bude úspěšnější a produktivnější. Samozřejmě že altruista. Bizarním závěrem těchto překroucených pojmových slepenců je, že sobec, Atilla, není praktický, zatímco altruista je. Jinými

¹⁶ Anglické termíny „ageism“, „speciesism“, „ableism“ skutečně existují, nemají české ekvivalenty a jsou – zřejmě kvůli své nesmyslnosti - zatím poměrně velmi vzácné a neobvyklé. Významem těchto termínů je (ve výše uvedeném pořadí) rozlišování neboli diskriminace na základě věku, živočišného druhu, a schopnosti.

¹⁷ V České republice (možná i jinde) bývá tento přístup nazýván absurdním termínem „pozitivní rasismus“.

slovy že sledování vašich vlastních zájmů není ve vašem zájmu, zatímco jejich obětování ve vašem zájmu je. Takhle tedy nakonec vypadá překroucení způsobené tímto pojmovým chaosem. Proto je pro lidi tak těžké se v této otázce orientovat, tj. rozpoznat, na jaké jednání se vlastně pojmy *sobecký* a *altruistický* vztahují.

A to nás na závěr přivádí zpět k otázce, proč altruisté sami podkopávají svůj názor tím, že se uchylují k tvrzení o údajné praktičnosti altruismu. Odpovědí je to, že tím *nepodkopávají* svůj názor, oni praktičnost naopak považují za *jádro* svého argumentu, neboť - v rámci jejich překrouceného pojetí - praktičnost je nezbytnou vlastností altruismu. Přitažlivost jejich ideologie pramení ze zkomolených významů, jimiž naplnili určité pojmy. Jejich ideologie převládá, protože lidé si sobectví vykládají jako bezohledné, násilné či vrtošivé jednání. Tak většina lidí chápe sobectví. A naopak altruismus vykládají jako hledání hodnot v lásce a přátelství a vzdávání se bezprostředních požitků. Překroucení obsažené v pojmovém slepenci nakonec způsobuje, že sobectví je odsouzeno za to, že je destruktivní, kdežto altruismus je vyzdvižen za to, že takový není. Tvrzením, že regulace nájemného a antimonopolní zákony jsou praktické, altruisté prosazují a šíří altruismus, posilují představu, že altruismus je praktický a egoismus není. Z pojmů se stala všeobsahující kaše. Staly se jednou velkou neproniknutelnou spleť a jejich totožnost již nikdo nedokáže zjistit. To je cíl altruisty a na tom spočívá přijetí altruismu.

Takže co z toho všeho vyplývá pro ty z nás, kteří chtějí hájit sobectví, skutečné sobectví? No, z určitého pohledu je to nadějná zpráva. Naši oponenti nejsou lidé, kteří důmyslně přesvědčují svět o zlu Howarda Roarka. Spíše se jim daří skrytě vnášet zmatek do našich „pojmových šanonů“ tím, že je polepují falešnými nálepkami. A tak se dokumenty týkající se Roarka navzájem pletou s dokumenty o Atillovi. Proto se altruisté nejvíce obávají pojmové zřetelnosti. A přesně zde je nutný váš vstup, v tomto místě musíte zasáhnout.

Domnívám se, že kdykoli máte příležitost se vyjádřit k této otázce, nemusíte prezentovat a rozvíjet celou objektivistickou etiku. Byli byste překvapeni, kolik toho můžete dosáhnout už jen pouhým vyjádřením, co je sobectví. Zkuste libovolnému publiku říci třeba jen „sobectvím mám na mysli racionální, nezávislé, soběstačné jednání, myslím tím někoho, kdo má sebeúctu, žije ze svého vlastního úsilí, s ostatními jedná na základě obchodu a nikoli oběti, mám na mysli jednotlivce, který svůj život nevede vrtošivě ani násilně, ale rozumem a produktivně, myslím na Thomase Edisona, Henryho Forda nebo Howarda Roarka. *Ti* zosobňují sobectví. A pak se můžete zeptat publika: „a co si myslíte teď, je sobectví dobrem nebo zlem?“

Tím lze úspěšně rozptýlit zmatek způsobený pojmovým slepencem, neboť se lidem ozřejmí, co je a co není sobectví. A budete překvapeni, jak ochotně potom vaši posluchači budou diskutovat o tom, zda je sobectví dobrem. Myslím, že kdyby vás každý středoškolský student slyšel, jak správně definujete sobectví, stal by se egoismus zcela běžným, normálním postojem v celém civilizovaném světě.

Nechci tím nijak snižovat důležitost filozofické argumentace pro plnou intelektuální obhajobu egoismu. Jsem si vědom důležitosti odvození „měl by“ z „je“, důležitosti filozofických argumentů pro validaci života jako měřítka hodnoty, pro odvození racionality jako fundamentální ctnosti, a zejména pro obhajobu rozumu proti těm, kdo jej podkopávají. To všechno je samozřejmě nepostradatelné. Nicméně, máme před sebou hromadu intelektuálního odpadu, kterou můžeme nejprve odklidit.

„Rozlepení“ pojmových slepenců otevře cestu pro opravdovou intelektuální diskusi k obhajobě egoismu. Jakmile se pojem sobectví stane lidem srozumitelný, altruismus už nebude automatickým,

samozřejmým východiskem, jímž se dnes stal. Kterýkoli slušný člověk, pokud má k dispozici správně definované pojmy, je schopen selským rozumem rozpoznat zásadní rozdíl mezi Roarkem a Atillou, mezi tvůrcem a ničitelem. A jakmile používá správné definice, je obhajoba Roarka stejně přímočará jako argumenty pro to, že bychom měli dýchat a jíst.

A jednoho dne, v nepříliš vzdálené budoucnosti, se lidé ohlédnou zpět za dnešní kulturou a s údivem se budou ptát: Co, proboha, mohlo být na altruismu tak přitažlivého?

Děkuji Vám.

* * *

Doslov překladatele

Přednáška Petera Schwartze vyvolá u přemýšlivého čtenáře možná řadu dalších otázek a závěrů. Jeden je myslím zcela bezprostřední a nepochybný: dochází-li u řady pojmů k tak neuvěřitelnému zmatení a s tak závažnými důsledky, jako tomu je třeba u morálních pojmů sobectví a altruismus, je určitě třeba pátrat po tom, *co jsou pojmy, jaká je jejich funkce, jak vznikají, k čemu slouží jejich definice*. Není přece možné tak klíčové problémy ignorovat.

Tyto otázky zkoumá filozofie a konkrétně ta její část, která vysvětluje, jakým způsobem člověk poznává. Objektivistická filozofie tyto otázky nejen zkoumá, ale - na rozdíl od ostatních filozofií - hlavně přináší jasné, přesvědčivé a pravdivé odpovědi.

Jiří Kinkor, březen 2006